

Oleh Protsyk–Valentina Rigamonti

A HATALOMMEGOSZTÁS VALÓSÁGOS ÉS „VIRTUÁLIS” ELEMEI A POSZT-SZOVJET TÉRSÉGBEN: A GAGAUZIAI AUTONÓMIA ESETE¹

Bevezető

A gagauziai autonómia megvilágítja azokat a kihívásokat, amelyekkel az autonómia rendelkezések kidolgozásában és végrehajtásában, fiatal demokratikus intézmények és gyenge jogállam környezetében szembe kell nézni. A cikk a hatalommegosztás és azoknak a hatásoknak a rövid leírásával kezdődik, amelyek miatt feltételezhetően a hatalommegosztási megoldások megakadályozzák az etnikumközi feszültségek és a demokrácia előmozdítását a konfliktusokat elszenvedett államokban. Ezt követően rátérünk arra, miként lehet egy autonómia megegyezés, amely elfogadása idején, 1994-ben ritka példája volt az etnikai-területi konfliktus-rendezésnek a poszt-szovjet térségben, ma pusztán specifikus normák és gyakorlatok halmaza. Ezek a normák és gyakorlatok hatékonyan és drámaian korlátozták az autonómia célját, amelyet sokak szerint az 1994-es rendezés előrevetített. Végezetül a cikk kitér arra, hogy az autonómia lényegi célját szűkítő és visszavető folyamat milyen hatással van az autonómia elitjére és milyen eredményre vezet a központi hatalom és az autonómia viszonyában illetve milyen hatással van a demokratizálódásra, amely e folyamatnak köszönhetően elindult. Egy, a nemzetközi jog területén vezető könyvkiadó gondozásában megjelent, az autonómia megoldásokról szóló kötetben a gagauz autonómiát „érett” autonómia megoldásként osztályozta és a teljes körű európai autonómiák kategóriájába sorolta, amilyen Olaszországban, Spanyolországban, Portugáliában és az Åland-szigeteken van. Ezeket a „valódi autonómiákat” különböztetik meg a kötetben más európai autonómia-szerű megoldásoktól, amelyek akár *de jure*, akár *de jure* és *de facto* nem rendelkeznek önálló jogalkotó hatáskörökkel.² Egy másik tekintélyes dokumentum, a Velencei Bizottság friss véleménye a gagauz autonómia státusának módosításáról kimondta, hogy „feltűnő az autonóm intézményeknek juttatott hatáskörök mértéke”.³ Ez a cikk, egyebek mellett igyekszik áthidalni azt a szakadékot, amely a formális autonómia rendelkezések jogi értékelése és a központ-autonómia viszony empirikus társadalomtudományi elemzése között tátong.

Autonómia működése gyenge jogállami rendszerben

Az a kérdés, hogy vajon a hatalommegosztási rendelkezések, beleértve a területi autonómia megoldásokat is, segíthetnek-e enyhíteni az etnikumok közötti feszültségeket és hozzájárulnak-e az állam stabil demokratikus működéséhez, az egyik legfontosabb gond a társadalomtudományokban éppúgy, mint az alkalmazott konfliktuskezelésről szóló szakirodalomban. Az etnikailag heterogén társadalmakban a sokszínűség-kezelés megközelítéseinek elemzésében hagyományosan két fő iskolát különböztetnek meg. Az egyik az ún. „konszociációs” irodalomban gyökerezik, amely a hatalommegosztást a kulturálisan töredezett társadalmakban a stabilitás és a demokrácia lényegi elemének tartja;⁴ a másik, amelyet olykor „integratív” megközelítésként jellemeznek, az etnikai különbségek intézményesítésében és politizálásában rejlő kockázatokra világít rá a hosszú távú demokratikus stabilitás elérésében és az etnikai, kulturális határokat átlépő intézményi és politikai rendezést támogatja.⁵

A hatalommegosztás előnyeinek és hátrányainak kérdését, az olyan tudósok, mint Lijphart és Horowitz által elkezdett viták óta is komoly tudományos érdeklődés övezi. Az újabb tudományos szakirodalomban tovább folynak ezek a viták, akár úgy, hogy a különböző vélemények képviselőit egy kötetben gyűjtik össze,⁶ akár úgy, hogy részleteiben külön kötetekben vizsgálják az egyik vagy másik szempont szerint új, és/vagy újrafogalmazott érveket és bizonyítékokat.⁷ A hatalommegosztási megoldások hatásainak jobb megértéséhez fontos előfeltétel, hogy alaposan megismerjük az egyik és a másik oldal érvelésének célját.

Ez a cikk egy ilyen cél megvizsgálásával foglalkozik, azzal, hogy – a jogállami rendszer gyenge intézményesítése mellett – milyen a dinamikája az autonómia rendezés végrehajtásának. A tanulmány azzal is foglalkozik, mennyire őszinte a központi állami szereplők elkötelezettsége az autonómia-megállapodás végrehajtásában, ámbar az eltökéltségük az alku feltételeinek tiszteletben tartására részben aszerint fogható fel, hogy milyen az intézményi környezet minősége, amelyben ők működnek.

A jogállami rendszer gyengesége itt elsősorban a bírói függetlenség, a formális szabályok és normák hiányát jelenti és a politikai szereplők gyenge elkötelezettségét afelé, hogy a vitákat jogilag szabályozott csatornákon és eljárásokon keresztül rendezzék.⁸ A bírói függetlenség hiánya azt jelenti, hogy a bírósági döntéseket a jogi megfontolásokon kívül más is befolyásolhatja. A jogtisztelet hiánya és a gyenge elkötelezettség abban nyilvánulhat meg, hogy a szereplők szándékosan figyelmen kívül hagyják a kellemetlen jogi normákat, a jogi eljárásokat és a vitarendezésnek jogilag nem szabályozott útját választják. Ahogy az alábbiakból kiderül, mindezek, a jogállamiság gyengeségére felsorolt jellemzők érintik a hatalommegosztási megállapodás végrehajtásának dinamikáját és az egész gagauziai autonómia rezsim működését. A jogállamiság fogalma analitikusan különbözik az állam erősségének fo-

galmától. A hatalommegosztásról szóló néhány, friss elemzés az állam erősségét a hatalommegosztási megállapodások sikeres végrehajtásának fontos feltételeként írja le.⁹ Az állam erőssége a központi kormányzat és igazgatási szervezet hatékonyságában meghatározva anélkül is nőhet, hogy a jogállami rendszer lényegesen javulna, ahogy azt az adóbehajtó és szolgáltatási képességek javulásának újabb trendjei bizonyítják a poszt-szovjet államokban. Így analitikusan jobb ezeket a fogalmakat külön kezelni.

A gyenge jogállami rendszer termékeny táptalajt ad az informális gyakorlatok elterjedéséhez a közéletben. Az informális intézményekről, normákról és szabályokról szóló hatalmas szakirodalom bizonyítja ennek a problémának a jelentőségét a poszt-szovjet államokban.¹⁰ Az autonómia működését érintő, témánk szempontjából releváns informális szabályok és normák közé tartozik az igazságszolgáltatás alávetése a kormányzat végrehajtó ágának, a jogérvényesítés szelektív alkalmazása és a közigazgatási normák és szabályok tetszőleges alkalmazása a kormányzati bürokrácia részéről.

A gagauziai autonómia megállapodás feltételei: homályos hatáskörök és erőteljes hierarchia

Az egyik lehetséges mód az 1994-es moldovai gagauziai autonómia megállapodás tartalmának összefoglalására az, hogy az 1994-es Gagauzia különleges jogállásáról szóló törvény alapján rávilágítunk a hatáskörök homályos meghatározása és a központi kormány és az autonómia közötti kapcsolatok hierarchiájának részletes szabályozása közötti különbségekre.¹¹ Bár a moldovai jogrend gyorsan fejlődött a kommunizmust követő elmúlt két évtized alatt, e törvényt, elfogadása óta nem módosították és így továbbra is ez határozza meg az autonómia jogállását és hatásköreit.

A moldovai gagauz kisebbség számára autonómiát biztosító megállapodás a korai kilencvenes évek etnopolitikai mobilizációját követő intenzív tárgyalások eredményeként született meg. A szuverenitást követelő versengő igények, tüntetések, sőt a többségi gagauz kisebbség érdekeinek képviselőire hivatkozó civil és félkatonai csoportok közötti kisebb mértékű fegyveres összecsapások jellemezték a Szovjetunió felbomlásának és a független Moldova megteremtésének időszakát.¹² Az autonómia-megállapodás tehát egy akut etnikai konfliktus megoldására született válasz volt, a konfliktus további eszkalálódásának elkerülésére.¹³

A Gagauzia különleges jogállásáról szóló 1994-es törvény vázolta fel az autonómia státusz alaprendelkezéseit. A törvény, a moldovai parlament a központi hatóságok és a gagauzok képviselői közötti, némi nemzetközi közvetítéssel létrejött tárgyalások eredményeként született meg.¹⁴ A nemzetközi közösség örömmel üdvözölte a

tényt, hogy kompromisszum született, és számos megfigyelő dicsérte az 1994-es törvényt, mint az etnikai feszültségek csökkentésének tartós alapját és a gagauz kisebbségi közösség szükségleteinek a moldovai állam keretében megfelelő jelentős mechanizmust.¹⁵ Amint azt egy elemző megjegyezte, a gagauz eset az egyetlen Közép- és Kelet-Európában, illetve a volt-Szovjetunió területén, amikor egy etnikai közösségnek *de jure* autonómiát biztosítottak.¹⁶ Az 1994-es törvény főbb pontjai a gagauz autonómia közigazgatási határainak kijelölését célozták meg, az autonómia törvényhozói és végrehajtó hatásköreinek és céljainak meghatározásával, pontosítva a kisebbségi képviselőket a központi szinten és széleskörű területen biztosítva döntéshozatali jogköröket a törvényhozó gyűlésnek. Az, hogy rendezték ezeket, az autonómia megoldás szempontjából kulcsfontosságú kérdéseket, hozzájárult ahhoz, hogy a gagauziai autonómia formális jogi értelemben önálló arculatot nyert. A törvény 5. cikke kimondta, hogy azon helységek alkotják Gagauziát, amelyekben a gagauzok a helyi lakosság több, mint 50%-át teszik ki és azon községek számára, ahol a gagauzok számaránya kevesebb, mint 50%, lehetőséget adott arra, hogy népszavazással a gagauz autonómiához csatlakozhassanak. Az 1994-es törvény más rendelkezései alapján így létrejött autonómia főbb jellegzetességeit az 1. sz. melléklet vázolja fel.

A törvény felállította az egyéni választókerületi rendszer alapján megválasztható törvényalkotó gyűlés általános feltételeit valamint rendelkezett a végrehajtó hatalom vezetőjének, a kormányzónak (*baskan*) közvetlen megválasztásáról is. A törvény semmilyen különleges rendelkezést nem tartalmazott a gagauzok országos parlamenti képviselőitére vonatkozóan, de elég specifikus biztosítékokat adott a végrehajtó hatalomban való képviselőre. Gagauzia kormányzója hivatalból tagja a moldovai kabinetnek. A Végrehajtó Bizottság, a gagauz autonómia végrehajtó kormányzatának „miniszterei”, a kormányzó kérésére a megfelelő országos minisztérium kollégiumának tagjai lehetnek. A gagauz igazságügyi, belügyi és biztonsági „minisztériumok” vezetői, akárcsak az ügyészi hivatal vezetője és a fellebbviteli bíróság elnöke, hivatalból tagjai a megfelelő minisztériumoknak és más kormányzati szerveknek. Ugyancsak felsorolta a törvény a gagauziai autonómia politikai hatásköreit számos lényeges területen. A 18. cikk kimondta, hogy az autonómia költségvetése többféle, a nemzeti és az autonóm törvényhozásban meghatározott befizetésekből áll. A 12. cikk tág körben biztosította a gagauz törvényhozó gyűlésnek a döntési jogköröket a tudománypolitika, a kultúra és oktatás területétől egészen a gazdaság, a környezetvédelem szabályozásán át, más területekig. Sem a 12. cikk, sem az autonómia státútum más cikke nem rendelkezett azonban a státútumban foglalt politikai területeket érintő döntéshozatali jogkörök részleteiről.

Amíg az 1994-es törvény struktúrája általánosságban hasonló a másutt elfogadott autonómia törvények struktúrájához, tartalmában sokkal rövidebb. A 2. sz. mellék-

let jól érzékelteti ezt, az 1994-es törvény és egy sikeresnek tartott európai autonómia, az 1972-es dél-tiroli autonómia státútum általános jellemzőinek összehasonlításával. A 2. sz. melléklet megmutatja, hogy az 1972-es, Dél-Tirol jogállásáról szóló törvény rendelkezései majdnem minden területen részletesebbek, mint az 1994-es, Gagauzia jogállásáról szóló törvény. Ámbár a szavak és a státútumi cikkek száma, amely a 2. sz. melléklet elemzésének alapját szolgáltatja, nem helyettesítheti a státútumokba foglalt egyes rendelkezések lényegi jogi elemzését, a rendelkezések terjedelmében és méretében meglévő különbség nagysága azonban önmagáért beszél. Például a jogalkotó és végrehajtó intézményeket leíró cikkelyek négyszer terjedelmesebbek a dél-tiroli státútumban, mint az ugyanezzel foglalkozó cikkek a Gagauzia jogállásáról szóló törvényben. A politikai hatáskörök átadásával és leírásával foglalkozó státútum-cikkelyek terjedelme közötti különbség még drámaibb képet mutat, Dél-Tirol státútuma közel kilencszer hosszabb szövegben foglalkozik a politikai hatáskörökkel, mint a gagauziai státútum.

A hatáskörök kérdése különösen vitatott kérdésnek bizonyult az 1994-es gagauziai státútum törvény végrehajtásának folyamatában. Bizonyos mértékig ezek a viták és ellentmondások be voltak „kódolva” az autonómia státútum szövegezésekor. A minimalista megközelítés a megszóvegezett rendelkezésekben, amely nyilvánvalóan könnyebbé tette a tárgyalásokat a dokumentum szövegezésekor, azzal járt, hogy a dokumentumból hiányzik akármilyen meghatározás az egyes politikai területeket érintő hatáskörökről vagy arról, hogyan alakul a döntéshozatali jogkörök megosztása a központi kormányzat és az autonómia kormánya között az egyes területeken. A törvény szövegezésekor választott úttal késleltették a konfliktust és gyakorlatilag a megegyezés utáni időszakra halasztották.

A 12. cikk és különösen a 2. bekezdésének megfogalmazása, amely egyszerűen felsorolja a különböző politikai területeket, ahol a gagauz autonómia hatáskörökkel rendelkezik, az egyik legtartósabb nézeteltérésre adott okot a központi kormányzat és az autonómia kormányzata között. A 3. sz. melléklet pontosan visszaadja az 1994-es autonómia státútum 12. cikk 2. bekezdés hatásköri rendelkezéseinek szövegét és összeveti azt, az 1972-es dél-tiroli státútum ugyanezen politikai területekre vonatkozó hatásköri rendelkezéseivel. Az ebben a mellékletben érzékeltetett különbségek még jobban alátámasztják azt az állítást, hogy a dél-tiroli státútummal összevetve milyen kevés érdemi tartalmat adtak a Gagauzia jogállásáról szóló törvényben előírt politikai hatásköröknek.

Visszatekintve, az a választás, hogy az 1994-es autonómia státútumban a hatáskörök megosztásának leírását nem pontosították és homályban hagyták, súlyos következményekkel járt. Azzal, hogy az autonómiának, ahogy az a papíron látszik, széleskörű politikai hatásköröket biztosítottak, az 1994-es törvény növelte a kisebbségi csoport várakozásait az autonómia részére megszerzett tényleges hatáskörök célját

illetően. A központi állami szereplők az autonómia rendelkezések határozatlanságát úgy értelmezték, hogy országos szintű törvények elfogadásával rájuk vár az autonómia hatásköreinek meghatározása és pontosítása. Hosszabb távon, az eredeti választás a szövegezésben használt rendelkezésekről hozzájárult az autonómia önkormányzati hatásköreinek gyengítéséhez, ahogy ezt az alábbiakban is látni fogjuk.

„Szalámi taktika” az autonómia céljának csökkentéséhez

A játékelméletben a „szalámi taktika” azokat az eszközöket jelöli, amelyeket a másik játékos tevékenységének csökkentésére használnak, ahogy a szalámit vágják – szeletenként.¹⁷ A moldovai állam működésének jogi kereteiben végbement fejlődést és az elfogadott számtalan országos jogszabályt az 1994 utáni időszakban nyilvánvalóan számos tényező motiválta, amelyek közül soknak semmilyen köze nem volt az autonómiához. Mégis, az országos törvények, kormányhatározatok és rendeletek megszorodása azzal a hatással járt, hogy összezsugorította a gagauz önkormányzatiság politikai lehetőségeit. Az 1994 után, az országos parlamentben és a kormányzat által elfogadott normatív aktusok jellemzően figyelmen kívül hagyták Gagauzia különleges jogállását. Ahogy a gagauzok rutinszerűen kimutatják, az országos jogfejlődés számszámra hozott létre olyan jogszabályokat, amelyek az egész ország területén rendezik a társadalmi viszonyokat, tekintet nélkül Gagauzia speciális jogállására.¹⁸ A szalámi szeletelés hatása itt arra vonatkozik, hogy a gagauz oldal képtelen volt bármilyen, hitelt érdemlő módon ellenezni a fokozatos beavatkozást abba, ami az autonómia képviselői szerint az 1994-es statútumban biztosított önkormányzati jogok volnának. Egyetlen országos szinten elfogadott jogszabály sem volt elég erős indok ahhoz, hogy az etnikai kisebbség politikai vállalkozói az autonómián belül mozgósítsák a közvélemény támogatását és új konfliktus lehetőségével fenyegetessék meg a központi hatalmat. A kisebbség képviselőinek véleménye szerint minden olyan országos jogszabály, amely figyelmen kívül hagyja az autonómia különleges jogállását, további beavatkozást jelent az autonómia jogaiba és újabb akadályokat gördít az autonómia hatalma elé.

Az autonómia hatóságai számos stratégiát megpróbáltak ennek a folyamatnak a visszafordítására, beleértve az Alkotmánybírósághoz benyújtott panaszokat, a moldovai alkotmány módosításának kezdeményezését, az 1994-es törvény jogi státuszának megerősítését és a hatáskörök megosztása tekintetében új megállapodás kezdeményezését a központi kormányzat és az autonómia között. Egyik stratégia sem bizonyult eredményesnek ezek közül eddig, és nem hozta meg azt az eredményt, amelyet az autonómia szervei vártak volna.

Az 1994-es törvény az autonómia és a központi kormányzat között felmerülő jogviták eldöntésére a moldovai Alkotmánybíróságot jelölte meg. Az autonómia jogal-

kotó gyűlése, az autonómia megalakulása óta hat panasszal fordult az Alkotmánybírósághoz. A panaszok egyikét a gagauz hatóságok később visszavonták. Az Alkotmánybíróság formai és technikai hibákra hivatkozva utasította el a másik öt panaszt. Tekintettel azokra a hiányosságokra, ahogyan a gagauz oldal a panaszokat elkészítette, az elutasító döntések miatt nem volna jogos negatív előfeltételezésekkel élni az Alkotmánybírósággal szemben.¹⁹ Ez a statisztika azonban kedvezőtlenül befolyásolja az autonómia képviselőit abban, hogy bízzanak az Alkotmánybíróságban, hogy az képes volna az ő sérelmeiket orvosolni.

A moldovai alkotmány megváltoztatására vonatkozó stratégia két alkotmányos rendelkezés módosítását eredményezte. Mivel a különleges jogállásról szóló 1994-es törvényt a moldovai alkotmány elfogadása után fogadták el, a gagauz hatóságok az alkotmány módosítását szorgalmazták annak érdekében, hogy az autonómia státuszát körülbástyázzák és az autonóm hatásköröket megerősítsék. Amíg az autonómia státuszának alkotmányos elismerését sikerült elérni a Gagauzia autonóm területről szóló 111. cikk elfogadásával 2003-ban, e cikk tartalma, akárcsak az autonómia megemlézése a 110. cikkben nem sokat tett az autonómia érdekében, hogy az nagyobb ellenőrzést gyakorolhasson érdekei felett. Az egyetlen lényegi kiegészítés az autonómia hatáskörei tekintetében – az országos parlament előtti törvénykezdeményezés joga (72. cikk) – kevés gyakorlati következménnyel járt az autonómia működését illetően, tekintettel arra, hogy a nemzeti parlamentben egy törvény elfogadásához mindenképp a parlamenti többség támogatására van szükség. A parlament a mai napig az autonómia egyetlen törvénykezdeményezését sem támogatta.

Két további kezdeményezést – az 1994-es törvény jogi státuszának emelése,²⁰ illetve a hatáskör megosztást illetően új megállapodás megkötése a központi kormányzat és az autonómia kormányzata között – az országos jogi keretek közötti munka vágya motiválta. Az autonóm hatóságok lassan rájöttek, hogy az autonómia státusz fokozatos visszaszorítása, amely véleményük szerint az ország egész területén alkalmazandó jogszabályok megszorításában volt tetten érhető, nem változtatható meg azzal, hogy a központi hatóságoktól több száz, nemrég elfogadott jogszabály módosítását kérik. Az autonómia törvény jogi státuszának megemlézése vagy a meglévő törvény mellett egy új megállapodás megkötése azt jelentené, hogy részletes és kidolgozott országos jogi keretből egyszerűen kiemelnék az autonómiát azzal, hogy annak nem kellene megfelelnie az országos szabályoknak azokon a területeken, amelyeket az 1994-es törvény említ. Ahogy ez már könnyen kitalálható, ezek a kezdeményezések nem találtak komoly támogatásra a központi kormányzati szerveknél.

Az utolsó lehetséges megoldást – az országos jogszabályok figyelmen kívül hagyása – gyakran alkalmazzák, ami komoly aggodalomra ad okot országszerte a jogalkalmazásban érintettek számára.²¹ Ez a jogi engedetlenség azonban csak elszórtan volt jellemző és nem vált egy szervezett és rendszeres kormányzattal szembeni el-

lenállással, a következőkben kifejtendő okok miatt. Az engedetlenséget azonban az autonómia szereplői úgy indokolják, mint egy jogos választ arra, hogy a központi kormány alapvetően nem vette tekintetbe a gagauziai autonómia státuszával szemben tett korábbi kötelezettségeit.²²

A jogállami szellemiség hiánya az egész vizsgált időszakban jellemző volt a központi hatóságok tevékenységére. Igen gyenge kötelességtudat vagy elkötelezettség tapasztalható a központi állami szereplők részéről, hogy lényegi politikai hatásköröket biztosítsanak az autonómiának. A gagauz fél azt állítja, hogy ez a kötelezettség abból ered, hogy a központi kormány úgy döntött egyetért az 1994-es autonómia statútumról szóló megegyezéssel. Maga az a gondolat, hogy a központi kormány szerződéses kapcsolatban áll az autonómiával nehezen elfogadható fogalom a központi kormány részére. Így például, a Velencei Bizottság ajánlása, hogy az alkotmánymódosításban szerepeljen, hogy nemcsak az autonómia hatóságai, hanem a központi kormányzatnak is legyen joga az autonómia döntéseivel szemben panasszal élni az Alkotmánybíróságnál, nem kapott támogatást a törvényhozók részéről.²³ Az országos törvényhozók ezzel szemben úgy pontosították a 111. cikket a módosításkor, hogy a nemzeti jogszabályok összhangjának érvényesítését a gagauz autonómia területén a moldovai kormány gyakorolja. Összességében a központi kormányzat tevékenysége azt mutatja, hogy az saját kötelezettségeit úgy értelmezi, hogy az arra korlátozódik, hogy elismerje az autonómia jogát saját jogalkotó és végrehajtó intézmények felállításához, de nem ismeri el az autonómia jogát arra, hogy a központi hatóságoktól függetlenül önálló jogalkotást végezzen azokon a politikai területeken, amelyeket az 1994-es autonómia statútum felsorol.

A demokrácia és a stabilitás állapotának magyarázata

Ahogy azt e cikk bevezetőjében is említettük, az autonómia hatásai az etnikumok közötti béke és demokrácia biztosítására, a hatalommegosztásról szóló szakirodalom központi kérdése. A gagauziai eset alapos vizsgálata azt sugallja, hogy a stabilitás és a demokrácia kialakuló mintáit nem lehet kizárólagosan vagy elsősorban a formális intézményi megoldások hatásainak tulajdonítani. Ezeket a mintákat jobban magyarázza a formális és informális szabályok és gyakorlatok összjátéka, amely a központ és az autonómia közötti kapcsolatokat alakítja, és komoly hatással van az autonómián belüli politika dinamikájára.

Az 1994-es autonómia megoldás elfogadása óta a központ és az autonómia sike-
resen elkerült minden komoly összeütközést. Ez azt jelenti, hogy nem volt példa széleskörű erőszakra, tömegtüntetésekre, lázadásokra. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a központ és az autonómia közötti kapcsolatok kedélyesek és kölcsönösen kielégítőek volnának. A mélyben lappangó feszültségek időről időre felszínre törtek

és alkalmanként megjelentek az országos jogszabályokkal szembeni engedetlenségben, szétszórt nyilvános akciókban, radikális politikai nyilatkozatokban és szimbolikus gesztusokban. Így például 2001 augusztusában a moldovai tömegtájékoztató beszámolt a Gagauzia szuverenitásának kikiáltásra tett kísérlet 11. évfordulójáról megemlékező ünnepekről. Az autonómia törvényhozó gyűlésének elnöke az eseményen elmondott beszédében többször is kijelentette, hogyha a moldovai hatóságok nem módosítják az országos törvényeket úgy, hogy elismerjék a gagauziai törvényeket, a gagauz hatóságok újjáélesztik az 1990-es függetlenségi nyilatkozatot és felállítják saját állami struktúráikat.²⁴

Az, hogy az autonómia működésével szemben a gagauz vezetésben megjelenő növekvő illúzióvesztés ellenére, mégsem került sor komolyabb szembenállásra, magyarázatot kíván.²⁵ A gagauziai esetben a kisebbségi elit tevékenységének áttekintése összességében azt sugallja, hogy az elit elkerülte az autonómia lakosságának mozgósítását a központi kormányzattal szemben elérni kívánt engedményekért tett erőfeszítései mellett. Amíg a retorika a magasba tört néhányszor, addig a gagauziai elit nem volt hajlandó nyílt konfliktust megkockáztatni a központi kormánnyal az autonómia státuszának ügyében.²⁶

A cikk írásakor hivatalban lévő gagauziai kormányzó esete példaértékű ebben a tekintetben. A 2006-os kormányzói választás a hivatalban lévő és a központi kormány által támogatott Georgij Tabunscsik és Mihail Formuzal közötti versenyben dőlt el, aki az ellenzék vezető személyiségeként élesen kritizálta Tabunscsikot a kormányzattal szembeni konformista magatartásáért. A választások megnyerése után Mihail Formuzal mérsékelte retorikája élességét és együttműködő álláspontot foglalt el a központi kormányzattal szemben. Az új kormányzó kiegyezésre hajló megközelítése részben annak volt köszönhető, hogy felismerte a központtal szembeni feszültségek eszkálarása kontraproduktív lehet, mivel a Kommunista Párt vezette kormány növekvő öntudatossága a moldovai állam erősödő konszolidációját jelezte. Amíg bizonyos tekintetben ez az állam nagyon is gyenge, már nem a teljes zűrzavar uralja, ahogy az a '90-es évek elején volt, amikor a gagauz kisebbségi vezetők az etnopolitikai konfliktusokból kiemelkedő új állam gyenge intézményeivel találták magukat szemben.

A kormányzó vonakodása a konfliktus kielezésében másfelől a központi kormány informális ellenőrző mechanizmusainak is köszönhető, amellyel biztosítani kívánják az autonómia elitjének engedelmességét. Ahogy azt már e cikk elején is megemlítettük, az olyan informális gyakorlatok, mint az igazságszolgáltatás alávetése a végrehajtó hatalomnak vagy a törvények szelektív alkalmazása, a szakirodalomban a poszt-kommunista államok politikai kapcsolatainak fontos magyarázataként szerepelnek. Az autonómia 1994-es megalapítása óta, a három kormányzóból kettő, büntetőeljárással kellett, hogy szembenézzon, amelyet a központi kormányzat ellenőrzése alatt álló ügyészek indítottak velük szemben egyik vagy másik választott

pozíciójukban elkövetett kötelességszegés (alapvetően korrupciós vádak) miatt. Egyikük, Dimitrij Kroiter, akit 1999-ben választottak kormányzóvá, a központi kormány nyomására, 2002-ben, messze mandátuma lejárta előtt, lemondott posztjáról.²⁷ A másik, Mihail Formuzal, számos büntetőjogi váddal kellett, hogy szembenézzen ellenzéki korában, amelyek közül egyes vádeljárások még kormányzóvá választása után is folytatódtak. Összességében az autonómia elitjei, a gagauziai autonómiában vállalt hivatali tisztségeik időtartama²⁸ alatt komoly ellenállásba ütköznek (és a központi állami intézmények eljárásán keresztül büntetőjogi vádak elé nézhetnek), amennyiben tevékenységükkel túl messzire merészkednek a központi hatóságok elvárásaitól. Tehát ez a kényszerítő, kooptáló mechanizmus jobban magyarázza talán a központ és az autonómia közötti viszony stabilizálását az 1990–1992-es összetűzések után, mint a hatalommegosztás rendszere.²⁹

Véggövetkeztetés

A jog hagyományos felfogása a jogi dokumentumokat – mint a gagauziai autonómia státútum, amelyet e cikkben hosszan elemeztünk –, olyan eszköznek tekinti, ami strukturálja a központ és az autonómia közötti kapcsolatokat, az engedelmesség, a kötelezettség és a jogszabályok tiszteletben tartásának elvei mentén. A poszt-kommunista átmeneti társadalmakban, akárcsak a fejlődő világ nagy részén, nem vehető kétségbe, hogy ezek az alapelvek alkalmazható minden fajta politikai és társadalmi szereplő viselkedésére. Más szavakkal, egy törvény hatásköre nem vezethetőek le automatikusan, egyszerűen a törvény elfogadásának tényéből.

A gagauziai autonómia tapasztalatai mindazonáltal számos tanulsággal szolgálnak az autonómia-rendelkezések szövegezőinek. Először is, a hatáskörök megosztásának rosszul definiált és túl tág szabályozása az autonómia alapdokumentumaiban hosszú távon hozzájárulhat az autonómia pozíciójának aláaknázásához, különösen akkor, ha nagymértékű a kisebbség és többség hatalma közötti különbség. Másodsor, néhány befagyott konfliktus-zóna kivételével, a területi autonómia rendelkezések nem valószínű, hogy a poszt-szovjet térségben kedvelt megoldási változattá válnak a kisebbségi követelések kielégítésében. A területi autonómia megoldások elfogadására csak központi állam rendkívüli gyengesége mellett volt lehetőség, ami az átmenet első éveit jellemezte. A központi állam, akár demokratikus, akár autoriter megerősödése, központi hatóságokat egyre kevésbé teszi hajlandóvá arra, hogy az autonómia intézményesítésével területükön akárcsak részben is kiengedjék az ellenőrzést a kezük közül. Ez természetesen nem zárja ki, hogy devolúciós vagy decentralizációs megoldásokban kezeljék a kisebbségek követeléseit.

A társadalomtudósok számára a gagauziai példa megvilágítja az alávetettség és az ellenőrzés informális mechanizmusait, amikor multietnikus társadalmak rendjét és

stabilitását akarjuk megmagyarázni. A hatalommegosztásról szóló szakirodalom főiránya ma kevés figyelmet szentel a többnemzetiségű, multietnikus társadalmak ellenőrzésének szerepéről szóló korábbi elméleteknek. A szakirodalom és a mi ismereteink is a nyugati világon kívüli kulturálisan sokszínű társadalmak társadalmi stabilitásáról nagyban gazdagodna, ha több erőfeszítést fordítanánk a formális és informális intézmények összjátékának megértésére a többség-kisebbség kapcsolatok dinamikájának alakításában és az etnopolitikai konfliktusok szabályozásában.

Fordította Vizi Balázs

Jegyzetek

- ¹ A tanulmány eredetileg a *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 2007/1 számában jelent meg. Elérhető a világhálón: <http://www.ecmi.de/jemie/download/1-2007_Protsyk_and_Rigamonti.pdf>
- ² Suksi, Markku: *Autonomy: Applications and Implications*. (The Hague, Kluwer Law International, 1998)
- ³ „the extent of the powers conferred on the Gagauzian autonomous institutions is very striking”. Venice Commission „Opinion on the Law on Modification and Addition in the Constitution of the Republic of Moldova in particular Concerning the Status of Gagauzia”. Opinion No. 191/2001, CDL-AD (2002) 20, Strasbourg, 21 August 2002.
- ⁴ A konzociációs hagyomány egyik határozott állásfoglalása: Lijphart, Arend: *Democracy in Plural Societies: a Comparative Exploration*. (New Haven-London, Yale University Press, 1977)
- ⁵ Az integratív megközelítés kulcsfogalmait dolgozta ki Horowitz, Donald: *Ethnic Groups in Conflict*. (Berkeley, University of California Press, 1985)
- ⁶ L. a Horowitz és Lijphart közötti véleménycserét: Reynolds, Andrew (szerk.): *The Architecture of Democracy. Constitutional Design, Conflict Management and Democracy*. (New York, Oxford University Press, 2002)
- ⁷ L. például Roeder, Philip G. és Rothchild, Donald (szerk.): *Sustainable Peace. Power and Democracy after Civil Wars*. (New York, Cornell University Press, 2005) vagy Weller, Marc és Wolff, Stefan (szerk.): *Autonomy, Self-Governance and Conflict Resolution. Innovative Approaches to Institutional Design in Divided Societies*. (New York, Routledge, 2005)
- ⁸ A jogállamiság fogalmának elemzésére lásd például: Maravall, José Maria és Przeworski, Adam: *Democracy and the Rule of Law*. (Cambridge, Cambridge University Press, 2003), továbbá Czarnota, Adam–Krygier, Martin–Sadurski, Wojciech: *Rethinking the Rule of Law after Communism*. Budapest, Central European University Press, 2005)
- ⁹ Rothchild, Donald–Roeder, Philip G.: ‘Power Sharing as an Impediment to Peace and Democracy’ in Roeder és Rothchild: i. m. 2933–50.
- ¹⁰ McMann, Kelly: *Economic Autonomy and Democracy*. (London, Cambridge University Press, 2006); Galligan, Denis James és Kurkchian, Marina: *Law and Informal Practices: the Post-communist Experience*. (Oxford, Oxford University Press, 2003); Hale, Henry E.: *Explaining Machine Politics in Russia’s Regions: Economy, Ethnicity and Legacy*. *Post Soviet Affairs* 19(3) 2003. 228–263.; valamint Darden, Keith A.: *Blackmail as a Tool of State Domination: Ukraine under Kuchma*. *East European Constitutional Review* 10 (2–3) 2001. 33–45.

- ¹¹ 1994. december 23-i 344-XIII. sz. Gagauzia különleges jogi státuszáról szóló törvény. Monitorul Oficial al Republicii Moldova (1995. február 14.)
- ¹² King, Charles: Minorities Policy in the Post-Soviet Republics: the Case of the Gagauzi, in: *Ethnic and Racial Studies* 20(4) 1997, 738–756.; valamint Crowther, William: Ethnic Politics and the Post-Communist Transition in Moldova, in: *Nationalities Papers* 26(1) 1998, 147–164.; Neukirch, Claus: Autonomy and Conflict-Transformation: the Gagauz Territorial Autonomy in the Republic of Moldova, in Gál Kinga (szerk.): *Minority Governance in Europe*. (Budapest, Open Society Institute, 2002), 107–126.
- ¹³ Az etnikai konfliktusok rendezésének makropolitikai formáinak széleskörben használt felsorolására l. McGarry, John és O’Leary, Brendan: *The Politics of Ethnic Conflict Regulation: Case Studies of Protracted Ethnic Conflicts* (London, New York, Routledge, 1993).
- ¹⁴ Järve, Pritt: Gagauzia and Moldova: Experiences in Power-Sharing. In Weller, Marc – Metzger, Barbara (szerk.): *Settling Self-determination Disputes: Complex Power-sharing in Theory and Practice* (Leiden, Brill, 2008); és Webster, John A.: Model for Europe? An Evaluation of Moldova’s Autonomy for the Gagauz. <http://www.ecmimoldova.org/>.
- ¹⁵ Kolstø, Pål: National Integration and Violent Conflict in Post-Soviet Societies: the Cases of Estonia and Moldova. (Lanham, Rowman & Littlefield, 2002); Roper, Steven D.: Regionalism in Moldova: the Case of Transnistria and Gagauzia, in: *Regional and Federal Studies*, 11(3) 2001 101–122.; Thompson, Paula: The Gagauz in Moldova and their Road to Autonomy, in Opalski, Magda (szerk.): *Managing Diversity in Plural Societies: Minorities, Migration and Nation-Building in Post-Communist Europe*. (Ottawa, Forum Eastern Europe, 1998), 275–322.
- ¹⁶ Järve: i. m. Ezt a megállapítást szűk értelemben kell érteni. A szerző valószínűleg arra gondolt, hogy más hatalommegosztási gyakorlatok más alapokra épülnek a térségben. Ebben a logikában a Krim autonómiája Ukrajnában a területet és nem egy etnikai csoportot illet meg, és az orosz etnikai régiók szövetségi részek és nem autonóm régiók.
- ¹⁷ Dixit, Avinash és Skeath, Susan: *Games of Strategy* (New York, Norton, 1999).
- ¹⁸ Järve: i. m.
- ¹⁹ Zaporozhan, Veceslav: Prava Obrashnia Konstituzioni CYD, ECMI Training, Comrat, 14 March 2007.
- ²⁰ A moldovai alkotmányos rendszer három fajta törvényt ismer: alkotmányos törvényt, organikus törvényt és rendes törvényt. Az 1994-es autonómia törvényt rendes törvényként fogadták el, amelynek módosításához az országos parlament 3/5-ös többségére van szükség.
- ²¹ A szerző interjúja a gagauz gyűlés és az országos parlament jogi bizottságainak hivatalnokaival, 2007. március.
- ²² 2001 szeptemberében Gagauzia törvényhozó gyűlése például olyan határozatot fogadott el, amely szerint Moldova politikai vezetése „szándékosan nem alkalmazta” a moldovai parlament 1994. december 23-i, a „Gagauzia különleges jogállásáról szóló törvény végrehajtásáról” szóló határozatát. Idézi Järve: i. m. 39.
- ²³ Venice Commission i. h.
- ²⁴ Järve: i. m.
- ²⁵ A csoportok közötti együttműködés magyarázatában az elitek viselkedésének kulcsszerepe van a klasszikus hatalommegosztási elméletek szerint. A csoportok közötti megegyezésben az elitek motivációjáról szóló különböző magyarázatok kritikai értékelését lásd Lustick, Ian: *Stability in Deeply Divided Societies: Consociationalism versus Control* in: *World Politics* 31(3) 1979. 325–344.
- ²⁶ A legélesebb példa a központi hatóságok és a kormányzó közötti kapcsolatok eskalálására 2002 elején volt. Az összeütközés azonban annak eredményeként vált élessé, hogy a frissen meg-

- választott központi kormány megkísérelt egy összehangolt kampányt indítani Gagauzia kormányzója ellen azzal a céllal, egy bizalmi népszavazással lemondásra kényszerítse. Így a kormányzó konfliktus-vállaló magatartása csak válasz volt arra, hogy a kormány egy lojálisabb jelöltet akart a gagauziai kormányzói székbe emelni. L. Järve: I. m.
- ²⁷ A gagauziai autonómia politikai fejlődéséről lásd Botan, Igor: *The Recent Elections in Gagauzia and their Eventual Consequences*. Az „Enhancing the Gagauzian Autonomy 2006” c. ECMI projekt részére írt jelentés.
- ²⁸ Hasonló vádakkal léptek fel a gagauziai törvényhozó gyűlés elnökével szemben is 2002-ben. L. Järve: i. m.
- ²⁹ Az etnikai konfliktusok rendezésének eszközeiről lásd McGarry és O’Leary: i. m.; Lustick: i. m. és uő.: *Israeli Statebuilding in the West Bank and Gaza Strip: Theory and Practice*. In *International Organization* 41(1) 1987, 151–171.

Melléletek

1. sz. melléklet. A Gagauz Autonóm Területi Egység (Gagauz-Yeri)

Státusz	Moldován belüli autonóm területi egység (1994. április 23.)
Főváros	Comrat
Népesség	155 646 fő (a Transznisztria nélküli Moldova összlakosságának 4,6%-a)
Hivatalos nyelvek	gagauz, moldován, orosz
Kormányzó	Formuzal Michael Macar (2006–)
Népgyűlés elnöke	Stepan Esir
Terület	1830 km ² (707 négyzetmérföld)
Népsűrűség	85 fő/km ² (220 fő/négyzetmérföld)
Közigazgatási felosztás	1 önkormányzati jogú város (Comrat), 2 város (Ceadir-Lungă, Vulcănești) és 23 faluközösség (29 település). Gagauzia 3 körzetre tagolódik: Comrat, Ceadir-Lungă és Vulcănești
Etnikai összetétel	gagauz (85,7%), moldován (8,1%), bolgár (5%), orosz (2,4%) és ukrán (2,3%)
Az etnikai szempontból gagauz népesség anyanyelv szerinti megoszlása	gagauz nyelv (92,3%), orosz (5,84%), moldován (0,86%), ukrán (0,41%), román (0,22%) és bolgár (0,21%)
Vallás	ortodox (93%), baptista (1,62%), római katolikus (0,06%), más vallású (5,32%)
Gazdaság	agrárpar (gabonafélék, növénytermesztés, szőlőtermesztés és borászat, állattenyésztés, dohány). Több mint 5000 vállalatot regisztráltak (mezőgazdasági, feldolgozóipari, textilipari, ruhaipari), 14 pincészet, több mint 450 kisvállalkozás. <i>Egy szabad gazdasági övezet</i> , Valcanes található Gagauziában
Egy főre jutó Bruttó Nemzeti Jövedelem Moldóvában (USD)	930
Valuta	moldován lej (MDL)

Forrás: Nemzeti Statisztikai Hivatal [National Bureau of Statistics], 2004. népszámlálás adatok [elérhető: <http://www.statistica.md/recensamint.php>]; Világbank: Moldova DataProfile [elérhető: <http://devdata.worldbank.org/external/CPPProfile.asp?PTYPE=CP&CCODE=MDA>]

2. sz. melléklet. Az Autonómia Statútumokban szereplő cikkelyek száma és mérete (kategóriák szerint)

	Gagauzia különleges státuszáról szóló törvény (1994)	Dél-Tirol különleges autonómiáját biztosító statútum* (1972)
Általános rendelkezések	szavak száma: 301 összes vonatkozó cikkely: 5 1.-2. cikk 4.-6. cikk	szavak száma: 209 összes vonatkozó cikkely: 3 1.-3. cikk
Nyelvhasználat	szavak száma: 53 összes vonatkozó cikkely: 1 13. cikk	szavak száma: 374 összes vonatkozó cikkely: 4 99.-102. cikk
Politikai hatáskörök megoszlása	szavak száma: 338 összes vonatkozó cikkely: 1 12. cikk - (4), (5) és (6) bekezdés kivételével	szavak száma: 2992 összes vonatkozó cikkely: 12 II. fejezet: A régió funkciói (4.-7. cikk) (szavak száma: 354) III. fejezet: A tartomány funkciói (8.-15. cikk) (szavak száma: 1481) IV. fejezet: A régióra és a tartományokra egyaránt vonatkozó rendelkezések (16.-23. cikk) (szavak száma: 1157)
Az autonóm terület fő törvényhozó és végrehajtó testületeinek leírása	szavak száma: 1064 összes vonatkozó cikkely: 9 7.-11. cikk 14.-17. cikk	szavak száma: 4090 összes vonatkozó cikkely: 34 I. fejezet: A régiók szervei (24.-46. cikk) (szavak száma: 2009) II. fejezet: A tartomány szervei (47.-54. cikk) (szavak száma: 2081)
Törvények jóváhagyása és kihirdetése	szavak száma: 123 összes vonatkozó cikkely: 1 13. cikk	szavak száma: 518 összes vonatkozó cikkely: 6 55.-60. cikk
Pénzügyek	szavak száma: 76 összes vonatkozó cikkely: 1 18. cikk	szavak száma: 1567 összes vonatkozó cikkely: 18 69.-86. cikk
Igazságszolgáltatási szervek	szavak száma: 267 összes vonatkozó cikkely: 3 20.-22. cikk	szavak száma: 618 összes vonatkozó cikkely: 7 90.-96. cikk
Alkotmánybíróság	szavak száma: 100 összes vonatkozó cikkely: 2 albekezdés 12. cikk (4-5)	szavak száma: 263 összes vonatkozó cikkely: 2 97.-98. cikk
Nemzetbiztonság és belügyek	szavak száma: 267 összes vonatkozó cikkely: 2 23.-24. cikk	szavak száma: 265 összes vonatkozó cikkely: 2 87.-88. cikk
Változtatás és módosítás	szavak száma: 31 összes vonatkozó cikkely: 1 27. cikk	szavak száma: 249 összes vonatkozó cikkely: 3 103.-105. cikk

* Az 1972-es Dél-Tirol Statútum a következő olyan szakaszokat is tartalmazza, amelyeknek az 1994-es Gagauzia-törvényben nincs összehasonlításra alkalmas megfelelőjük: „Helyi kormányzati testületek”, „Köztulajdon és a régió, illetve a tartományok vagyona” és a „Bolzano tartományban állami hivatalokban alkalmazott személyzet jegyzéke”

3. sz. melléklet: Kiválasztott hatáskörök megszövegezésének összehasonlító táblázata. Gagauzia különleges jogi státuszáról szóló törvény (1994) és a Dél-Tirol különleges autonómiájáról szóló statútum (1972)

Gagauzia különleges jogi státuszáról szóló törvény	Dél-Tirol különleges autonómiájáról szóló statútum
Gagauzia autonóm területi egység, amely a gagauz nép önmeghatározásának kifejeződéséül különleges státusszal bír, és a Moldovai Köztársaság integráns részét képezi	A Trento és Bolzano tartományokat magában foglaló Trentino Alto Adige jogi státusszal rendelkező autonóm régiót alkot az egy és oszthatatlan Olasz Köztársaság politikai keretein belül, az Alkotmány alapelvi alapján és a jelen szerződés szerint.
Tudomány, kultúra és oktatás	<p>Tartomány: a történelmi, művészeti és népi örökség megőrzése és védelme helyi szokások, hagyományok és kulturális intézmények (könyvtárak, akadémiák, intézetek, múzeumok) fenntartása tartományi szinten; helyi művészeti, kulturális és tanulmányi események és tevékenységek, Bolzano tartományban rádión és televízió keretében is, de rádió- és televízió-csatornáknak létrehozásának joga nélkül</p> <p>iskolai jólét biztosítása az oktatásnak a tartomány törvényalkotási jogkörébe tartozó területeinek viszonylatában</p> <p>szakképzés</p> <p>alap- és középfokú oktatás (ált. isk. felső tagozat; hagyományos és tanátréformák; szakmai továbbképzések és művészetpedagógiai képzések fenntartása)</p>
Lakáspolitikai és városfejlesztési	<p>Régió: közélra történő kisajátítás, kivéve a nagyobb részben vagy közvetlenül az állam felelőssége alá és tartományi hatáskörbe tartozó munkák esetében telekkönyvi nyilvántartás létrehozása és fenntartása</p> <p>Tartomány: részben vagy egészben közalapokból finanszírozott lakások építése, beleértve ebbe a katasztrófa-sújtott területeken közlakások építéséhez szükséges felszerelést és a tartományon kívülről jövő szervek által a tartomány területén közalapokból végzett tevékenységeket</p> <p>vásárok és piacok</p> <p>utak és vízvezeték építése, közmunkák a tartomány területén</p> <p>első és második kategóriás vízi munkálatok esetén a tartománnyal egyeztetni kell. Az állam és a tartomány előzetesen megegyeznek egy éves tervben, amelyben összehangolják az illetékességi körükbe tartozó vízi munkálatokat.</p> <p>közüveg állam és tartomány által történő használata, mindegyiknek a maga hatásköre által szabott kereteken belül, egy, állam és tartomány képviselőiből álló kölönbizottság által lefektetett általános terv alapján</p> <p>tartományon belüli kommunikáció és szállítás, beleértve ebbe a drótkötelek közlekedési eszközök műszaki szabályozását és kezelését</p> <p>tartománnyal egyeztetni kell a kommunikáció és szállítás területén kiadott engedélyekről, amennyiben a vonalak érintik a tartomány területét</p> <p>közélra történő kisajátítás a tartományi hatáskörbe tartozó bármely kérdésben</p>
Egészségügyi szolgáltatások, mozgáskultúra és sport	<p>Régió: helyi város- és vidékpolitika</p> <p>egészségügyi szervekre és kórházakra vonatkozó szabályozás</p> <p>községek és jóléti intézmények szabályozása</p> <p>Tartomány: higiénia és egészség, beleértve ebbe az egészségügyi ellátást és a kórházak támogatását</p> <p>sport és szabadidős tevékenységek a szükséges berendezésekkel és felszereléssel</p> <p>községek és jóléti szolgáltatások</p>

Gagauzia különleges jogi státuszáról szóló törvény	Dél-Tirol különleges autonómiájáról szóló statútum
<p>Helyi költségvetés, pénzügyi és adózási tevékenység</p>	<p>Régió: föld- és mezőgazdasági hitelintézetek szabályozása, takarékbankok és vidéki bankok, regionális hitelszervezetek a területén található tulajdonra felvett jelzáloghitelre kivetett adókból származó jövedelem a régiót illeti. a területén található állam adóbevétele meghatározott hányada színdén a régiót illeti. (ld.: 69. cikk) Amennyiben a külkereskedelem az állami korlátozások és jóváhagyás függvénye, a régiónak a kormányzattal kötött meg egyezésben meghatározott korlátok között van joga a kereskedelem engedélyezéséhez. A régió gazdaságát érintő kvótákon alapuló külkereskedelem esetében a régió jogosult az import és exportkvóták bizonyos, kormányzati és régió közötti megállapodásban meghatározott mennyiségű hányadára.</p> <p>Tartomány: a polgári törvénykönyv 847. cikkével összhangban a kisbirtokokra vonatkozó szabályozás, „elidegeníthetetlen fölterületek,” és ősi jogrend és szokások alapján kormányzott család birtokok szabályozása a Kincstár Minisztériumával történő egyeztetés követően a tartomány engedélyezheti helyi, tartományi vagy regionális hitelintézetek fiókjainak megnyitását és áthelyezését. Amennyiben a gazdasági tervezésre vonatkozó általános szabályok nem követelmek meg ettől eltérő finanszírozási rendszert, az Iparrai, Kereskedelemmel és Kisipari Vállalkozásokkal foglalkozó Minisztérium az állami költségvetésben meghatározott juttatások bizonyos hányadát kiutalja Trento és Bolzano tartományoknak az állami törvények végrehajtására és az ipari termelés növekedésének finanszírozására. A kvótákat a tartománytól történő egyeztetés után kell meghatározni, a költségvetésben elköltött összeg és az érintett tartomány lakosságának szükségletei figyelembevételével. A juttatott összeg felhasználásáról az államnak és a tartománynak meg kell egyeznie. Amennyiben az állam Trento és Bolzano tartományok területén saját alapjai felhasználásával nemzeti iskolaeptési tervek kivitelezésének céljából kíván fellépni, ezen alapok felhasználásáról a tartományokkal egyeztetnie kell.</p> <p>Bolzano tartományban a jóléti, társadalmi és kulturális célokra elkülönített tartományi alapokat a nyelvi csoportok arányának megfelelő mértékben, és a csoport szükségleteinek megfelelően kell elosztani, kivéve különleges okokból azonnali beavatkozást követelő rendkívüli események esetében. Trento tartományban az alapok elosztását a tartomány területén élő latin, mocheni és cimbrían népesség méretére és különleges szükségleteire való tekintettel, ezen csoportok védelmét és kulturális, társadalmi, valamint gazdasági fejlődését garantálva kell arányosan elosztani.</p> <p>az egyes tartományok területén az elektromos energia-felhasználás után beszedett adókból származó jövedelem a tartományokat illeti. a törvény által meghatározott, a köz tulajdonban lévő vízeket használó nagyüzemi létesítmények részére bármilyen célra nyújtott vagy később nyújtandó engedelmények után fizetendő éves bérleti díj 9/10-ét az állam a tartománynak fizetzi.</p> <p>a tartomány illetéket és adót vehet ki a turizmusa. az egyes tartományok területén beszedett állami adójövedelmek hozamának meghatározott hányadára a tartomány jogosult. (l.: 75. cikk)</p> <p>Régió és tartomány: a törvény szerinti, saját hatáskörükbe tartozó területeken a régió és a tartományok saját adókat vehetnek ki, az állam adózási rendszerével összhangban. állandó jellegű tevékenységekbe való beruházás ösztönzésére a régió és a tartományok belső kölcsönöket nyújthatnak, amelyekért maguk vállalnak garanciát, és amelyek összege nem lépheti túl a területi egység normál jövedelmét. a régió és a tartományok együttműködnek a területükön bejegyzett szervezetek jövedelme alapján adók kivételében. a régió, a tartományok és a kommunák saját költségvetést készítenek minden gazdasági évrre, amely egybeesik a naptári évvel (további részleteket l. 84. cikk)</p> <p>Régió és tartomány: a törvény szerinti, saját hatáskörükbe tartozó területeken a régió és a tartományok saját adókat vehetnek ki, az állam adózási rendszerével összhangban. állandó jellegű tevékenységekbe való beruházás ösztönzésére a régió és a tartományok belső kölcsönöket nyújthatnak, amelyekért maguk vállalnak garanciát, és amelyek összege nem lépheti túl a területi egység normál jövedelmét. a régió és a tartományok együttműködnek a területükön bejegyzett szervezetek jövedelme alapján adók kivételében. a régió, a tartományok és a kommunák saját költségvetést készítenek minden gazdasági évrre, amely egybeesik a naptári évvel (további részleteket l. 84. cikk)</p>

<p>Gagauzia különleges jogi státuszáról szóló törvény</p> <p>Gazdaság és ökológia</p>	<p style="text-align: center;">Dél-Tirol különleges autonómiajéről szóló statútum</p> <p>Tartomány: tájvédelem kisipari tevékenység bányák, ideértve az ásvány- és termálvízlelőhelyek, kőfejtők és tőzeglápok felügyelete vadászat és halászat alpesi legelők és a növény- és állatvilág védelmére létesített parkok turizmus és hotelgazdaság, ideértve az idegenvezetőket, alpesi vezetőket, sioktatókat és síiskolákat mezőgazdaság, erdők és erdészeti alkalmazottak, állat- és haltenyésztés, növénykórtani intézetek, mezőgazdasági konzorciumok és kísérleti telepek, jég elleni védelem, talajjavítás harmadik, negyedik és ötödik kategóriájú vízi munkálatok kereskedelem kereskedelmi ügyletek, végleges jelleggel, de a licenstek beszerzésére vonatkozó állami törvénykezés előírásának, a közbiztonság érdekében történő állami ellenőrző hatásköröknek és a Befügymiszterium, a nemzeti törvénykezéssel összhangban, a kérdéskörben elfogadott rendelkezésekről beszámoló, éves jelentéshez való jogának sérelme nélkül. Ilyen jellegű tevékenységgel szemben benyújtott rendes jogorvoslati eljárás a tartományi autonómia keretei között zajlik. ipari termelés növelése közvizet használata, kivéve hidroelektronikai tevékenységet végző nagyüzemi létesítményeket a hidroelektronikai tevékenységet folytató nagyüzemi létesítmények részére nyújtandó engedmények és ezek tevékenységének meghosszabbítása ügyében a területileg illetékes tartománynak joga van betervezési megfigyelései és ellenvetései a Közmunkák Legfelsőbb Tanácsa végleges döntésének közlését megelőző bármennyi idővel. a tartománynak szintén joga van a Közvizetek Legfelsőbb Bíróságához fordulni jogorvoslatért az engedményeket és meghosszabbításokat kimondó rendeletekkel szemben.</p>
<p>Munkaviszonyok és társadalmi biztonság</p>	<p>Régió: fejlesztési segítők a régió területén más állami szerv által végzett közmunkák támogatására. társadalombiztosítást és társadalmi biztonságot érintő kérdésekben a régió az állami törvénykezés rendelkezéseit kiegészítő törvényeket bocsáthat ki, és felállíthatja, illetve megkönyvíthati létrehozatalát a megfelelő önálló intézményeknek.</p> <p>Tartomány: szakmunkásképzés, munkavállalói igazolványok, dolgozók részére felállított kategóriák és minősítések a dolgozók részére foglalkoztatási tanácsadással és segítségnyújtással foglalkozó városi és tartományi bizottságok létrehozatala és működtetése közszórákosság felügyelete, amennyiben az a közbiztonságot érinti. az állami törvénykezés kiegészítése céljából, a tartománynak joga van a foglalkoztatás és a munkaközvetítés területén törvények kibocsátására, és arra, hogy saját iróddal létesítse a Munkautyói Miniszterium használaton kívüli iróddal használják a foglalkoztatás kérdésében meglévő tartományi törvényhozási hatáskörhöz kapcsolódó adminisztratív feladatok végrehajtására.</p>

2. és 3. melléklet forrása: Gagauzia különleges jogi státuszáról szóló törvény [Law on the Special Legal Status of Gagauzia], 1994. december 23.; Trentino Alto Adige régióra vonatkozó különleges statútum [Special Statute for the Region of Trentino Alto Adige], 1972. augusztus 31.

Megjegyzés: a következő jogi változtatások és módosítások nem érintik a fent felsorolt hatásköröket: Moldovai Köztársaság Alkotmánya 111. cikk „A gagauz autonóm területi egység”, jóváhagyva 2003. július 25-én; „Trento Alto Adige régió, valamint Trento és Bolzano tartományok alkotmányának módosított szövege”, 2001. október 18.